

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.17, juni 2021

Indledningen er redigeret af Jon Tafdrup og Steen Tullberg

Tilsyn ved ph.d. Jens Rasmussen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til “Om Offer og Accidenser”

ved Vanja Thaulow

Indhold

- 1 Debat om præsters aflønning
- 2 Notits i Dagen
- 3 Grundtvigs artikel
- 4 Anvendt litteratur
- 5 Anvendt webside

1 Debat om præsters aflønning

Grundtvigs artikel “Om Offer og Accidenser” var et indlæg i en debat om præsters løn. På Grundtvigs tid blev præsterne aflønnet på den måde, at de dels fik en hovedindtægt, i byerne de såkaldte præstepenge og på landet tiende (primært i form af korn), dels fik en mængde biindtægter i form af mere eller mindre frivillige gaver fra menigheden, kaldet offer og accidenser. Offeret var en pengegave, som indbyggerne i sognet skulle lægge på alteret ved kirkens højtider. Accidensofferet var et påkrævet engangsbeløb for kirkelige handlinger som dåb og vielse, og dertil kom de øvrige accidenser, som var frivillige bidrag til præsten ved fx konfirmandundervisning og ligtaler (jf. Kolderup-Rosenvinge 1838-1840, § 122-123, s. 245-248).

I midten af 1830'erne blev det løbende debatteret, hvorvidt ordningen med offer og accidenser var hensigtsmæssig. Højtidsofferet var aftagende mange steder, og man diskuterede, om det primært skyldtes fattigdom i de pågældende menigheder eller et dårligt forhold præst og menighed imellem. Under alle omstændigheder var den dalende indtægt et problem for præsten, og det blev foreslået af bl.a. C.C. Boisen, at man kunne fastlægge offerets størrelse og påligne det “som enhver anden Commüne-

Afgift” (Boisen 1834, s. 64).

2 Notits i *Dagen*

Grundtvigs artikel var helt konkret en reaktion på en notits i avisen *Dagen*, nr. 149, hvori der blev opridset nogle synspunkter fra debatten om præsternes biindtægter i hhv. *Aarhus Stifts-Tidende* og *O. Thomsens Fyens Stifts Avis og Avertissements Tidende* (omtalt som “Thomsens Avis”). En præst havde anket over, at aflønningen afhang af menighedens forgodtbefindende, og han fandt det desuden nedværdigende at modtage pengegaverne ved alteret. En anonym forfatter havde mod dette synspunkt hævdet, at aflønningen afhang af præsten selv, nemlig af hvorvidt han “gjorde sig yndet af sine Sognefolk” (*Dagen* 1837, sp. [2]). En tredje debattør, pastor Kjer i Skorup, kommenterede sidstnævnte opfattelse: Hvis manglende yndest skulle være den eneste grund til, at ofrene blev mindre, så burde han selv være meget rig, for han var agtet og elsket af sine sognebørn. Notitsen i *Dagen* knyttede en ironisk kommentar til dette (“En herlig Selvberoligelse for begge Parter”) og opfordrede afslutningsvis læserne til at ytre sig mod den uskik at ofre på altrene (notitsen kan læses [her](#)).

3 Grundtvigs artikel

I artiklen “Om Offer og Accidenser” afviste Grundtvig, at ofring på alteret skulle være en uskik. Det ville det derimod være, hvis man begyndte at aftvinge borgerne offer og accidenser som en afgift, for pengegaverne var både historisk set og “efter deres Natur” frivillige (sp. 499). Flere skatter og afgifter ville skabe misfornøjelse i samfundet, argumenterede Grundtvig, og de ville især blive “en Byrde paa alle de Fattige” (sp. 498). Desuden fandt han det grundlæggende forkert at regulere verdsligt, hvad der var en åndelig sag, nemlig forholdet mellem præst og menighed.

Hvad Grundtvig ikke nævnte eksplicit var, at et afgiftsreglement også ville besværliggøre den sognebåndsløsning, han kæmpede så ihærdigt for. Grundtvig fandt det problematisk, at man som medlem af statskirken var bundet til præsten i sit bopælsogn. Personligt fandt han det utåleligt, at han og andre såkaldt “gammeldags troende” måtte lade sig betjene af rationalistiske og bibelkritiske præster. Grundtvig kæmpede derfor for, at man skulle ophæve sognebåndet og give borgerne mulighed for at vælge deres egen præst (se [indledningen til “Om Sogne-Baandets Lösning” 1834](#)). Sognebåndsløsning var et emne, der blev debatteret livligt i midten af 1830'erne. Et egentligt forslag var blevet forsøgt bragt op ved stænderforsamlingen i Roskilde i 1836, dog uden held, men Grundtvig og især hans medarbejder J.C. Lindberg fortsatte ufortrødent kampen de følgende år (se Baagø 1958, s. 292-317). Når idéen om sognebåndsløsning mødte bred modstand i kirkelige kredse, var det bl.a. af økonomiske grunde. Hvis folk kunne vælge en anden præst end deres bopælspræst, ville offer og accidenser følge med, og præsten i bopæls sognet ville miste en del af sin indtægt.

Det var altså bl.a. af hensyn til sognebåndsløsningen, at Grundtvig så stærkt betonedede frivilligheden med hensyn til pengegaverne. Han var ikke interesseret i, at sognets

beboere skulle forpligtes mere på deres præst, end tilfældet allerede var, tværtimod skulle både de åndelige og de økonomiske bånd løsnes. I artiklen pointerede Grundtvig desuden, at frivilligheden med hensyn til gaverne gik begge veje. I *Dagen* var det blevet antydnet, at der var præster, som fandt det ubehageligt eller ligefrem nedværdigende at modtage pengegaver på alteret. Grundtvigs lidt provokerende svar til dem var, at de blot kunne frabede sig gaverne. Lige så vel som det var frivilligt at give, måtte det være frivilligt at modtage (sp. 499).

Til sidst i artiklen kom Grundtvig ind på spørgsmålet om, hvad man skulle gøre ved, at offeret visse steder var aftagende. Han anerkendte, at det kunne være et problem for den enkelte præst, men afviste tanken om, at der skulle ydes en form for erstatning fra statslig side. Ganske vist var det regeringens pligt at sørge for sine embedsmænd, også de gejstlige, men hvis regeringen skulle blandes ind i aflønningerne af præsterne, måtte det være de faste indtægter, man skulle kigge på, ikke de frivillige gaver. Det ville efter Grundtvigs mening være en god idé at undersøge, om præstens hovedindtægt var tilstrækkelig, og om indtægterne var rimeligt fordelt mellem de enkelte sogne, men før man eventuelt påbegyndte en sådan undersøgelse, måtte man spørge sig selv, om en bestemt klasse af embedsmænd – her de gejstlige – var uundværlige for landet “både i deres *Slags og Antal*” (sp. 500). Grundtvig antydede altså, at der generelt var for mange embedsmænd i Danmark; et synspunkt, han senere argumenterede for både i *Danskeren* og på Rigsdagen (jf. Brun 1882, bind 1, s. 375 f., og Grundtvig 1850). Artiklen sluttede med en påmindelse om, at embedsmændene – også de gejstlige – var til for det fælles bedste skyld (sp. 500). De kunne ikke gøre krav på andet, end hvad der tjente netop dette formål.

Læs mere

“Det fælles bedste” var et centralt begreb i Grundtvigs samfundstænkning. Den frihed, han ville bygge samfundet på, var ikke en egoistisk, individuel frihed, men en frihed, der tjente almenvellet (læs mere hos Birkelund 2008).

4 Anvendt litteratur

- Birkelund, Regner (2008) *Frihed til fælles bedste. En oppositionel stemme fra fortiden*. Aarhus.
- Boisen, C.C. (1834) *Om Kirken og Præstens Forhold til Samme*. København.
- Brun, H. (1882) *Biskop N.F.S. Grundtvigs Levnetsløb, udførligst fortalt fra 1839. Et Bidrag, 1-2*, bind 1. Christiania, Kolding, København.
- Baagø, Kaj (1958) *Magister Jacob Christian Lindberg. Studier over den grundtvigske bevægelses første kampe*. København.
- *Dagen* (1837), nr. 149, 24. juni, sp. [2]. København.
- Grundtvig (1850) “Almeen-Pensjoneringen og Daarekisten i Danmark” i

Danskeren, bind 3, nr. 22, 8. juni, s. 337-352. København.

- Kolderup-Rosenvinge, J.L.A. (1838-1840) *Grundrids af den danske Kirkeret. Til Brug ved Forelæsninger*. København.

5 Anvendt webside

- [Dagen, nr. 149, den 24. juni 1837](#) (18. maj 2021)